

סביבה בשמיטה

מערכי שיעור לבתי ספר תיכוניים
בנושא שנת שמיטה בהיבט סביבתי

"מאי טעמא דשביעתא?

... אמר הקב"ה לישראל:

זרעו שש והשמיטו שבע

כדי שתדעו שהארץ שלי היא!"

בבלי, סנהדרין ל"ט ע"א.

היגוי

יצחק מאיר -
איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון
מאירה הלפר -
המשרד להגנת הסביבה, מחוז ירושלים
עפרה רויטמן דה גרוט -
איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון
שומרה לסביבה טובה

כתיבה

הדס זגורי
חנן מוזס
עפרה רויטמן דה גרוט
שושנה שפיץ

עריכה

שושנה שפיץ

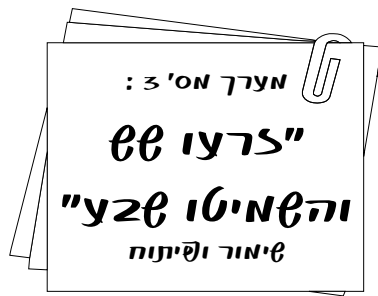
בקורת הלכתית

הרב יואל פרידמן -
מכון התורה והארץ

הפקה והוצאה לאור:

איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון
כסלו תשס"ח נובמבר 2007
03-9367135

עריכה גרפית והדפסה
אריזן, ברקן.

מטרות:

- * התלמיד יברר את חשיבות השמירה על האיזון בין שימור ופיתוח.
- * התלמיד יתמודד עם דילמות סביבתיות אקטואליים בנושא שימור ופיתוח.

45 דקות

עזרים:

דף מקורות לתלמיד X מספר התלמידים בכיתה, בלונים X מספר התלמידים בכיתה 2X

מספר מליץ על ... שימור, פיתוח וקיימות

לאחר לימוד הרעיון הכללי של שנת השמיטה, בירור מקומו של האדם בבריאה והקשר של שתי סוגיות אלו לשמירת איכות הסביבה, יעסוק הפרק הנוכחי בסוגית ה"קיימות". סוגיה המהווה את יסוד העשייה הסביבתית וזנה בשאלת הגבולות. מתי הפיתוח הופך להרס? איך ניתן לפתח את עולמנו ואת סביבת חיינו מבלי לפגוע במשאבים שיעמדו לרשות הדורות הבאים? קיימות (sustainability) היא השקפת עולם דמוקרטית אופטימית, ששמה במרכז את כבוד האדם וחירותו מתוך הבנה עמוקה שכולנו חלק ממארג החיים המזין ומקיים את כל היצורים על פני כדור הארץ. קיימות היא לגלות מחדש את הערך של הדברים המקיימים אותנו: האוויר והמים הנקיים, השקט של המדבר והמגוון של החורש הים תיכוני, שכונה בה ילדים משחקים בחוץ בבטחה, או קהילה בה קשיש הזקוק לעזרה יכול למצוא שכן הנכון לעזור. לפני מאתיים שנה, בתחילת המהפכה התעשייתית, מוצרי הצריכה היו במחסור ואילו הטבע היה שופע. ההתקדמות הטכנולוגית והמדעית האדירה שחלה מאז הפכה את היוצרות. כיום אנו חיים בעידן של עודף עצום של מוצרי צריכה ואילו הטבע הולך ונעלם. האתגר הכלכלי הפסיק להיות כיצד לייצר מספיק דברים לאנשים וכעת האתגר הוא כיצד לשכנע אותם לקנות את כל מה שמייצרים. והייצור הזה אינו נטול מחירים. בעוד כולנו שמחים לקנות מוצרים בזול, הרי אנו, על פי רוב, עיוורים למחיר היקר לבריאות האדם והסביבה של תהליך היצור הזול ולשכר הרעב של רבים מפועלי הייצור. תפיסת הקיימות אומרת שהאתגר כיום צריך להיות כיצד לייצר את מה שבאמת נמצא במחסור. ואין מדובר רק בשיקום הטבע - שיקום המערכות האקולוגיות תומכות החיים של כדור הארץ, אלא גם ביצירת סביבות חינוכיות משמעותיות ונטולות אלימות, מערכת בריאות המשקיעה במניעה והדרכה לא פחות משהיא משקיעה בטיפול וריפוי, ערים תוססות בקנה מידה אנושי, מזון המעיד על עונות השנה, אורחות חיים המאפשרים לאדם ליצור ולהתבטא במקום לצנוח על הכורסה מול הטלוויזיה לאחר עוד יום עבודה לצרכי פרנסה בלבד ופנאי לבלות עם הילדים.

לא מוצרי צריכה יובילו אותנו לשם, אלא יציקת תוכן חדש בדמוקרטיה כך שיתאפשר לאנשים להביע את העדפותיהם לא רק דרך בחירותיהם האישיות כצרכנים בשוק המחפשים מחיר זול, אלא דרך השתתפות בפורומים אזרחיים שיאפשרו להם להביע גם את העדפותיהם כאזרחים בחברה לגבי התרבות והערכים על פיהם היו מעדיפים לחיות. יש פער בלתי נתפס בין הערכים

של צדק והוגנות שרובנו ככולנו מאמינים בהם, לבין המציאות בה אנו חיים. אנו חיים בתקופה ההיסטורית העשירה ביותר בה חיו אנשים אי פעם ובכל זאת מדי יום מתים בעולם עשרים וארבעה אלף ילדים מרעב ומאות מיליונים הולכים לישון רעבים - חלקם גם בחצר האחורית שלנו. כולנו היינו מעדיפים שלא כך יהיו פני הדברים - אך איבדנו את האמונה שאפשר גם אחרת. תפיסת הקיימות מוכיחה כי דרך אחרת היא לא רק אפשרית אלא היא גם חיונית ובלתי נמנעת. מחקר הערכה רחב היקף של האו"ם על מצב המערכות האקולוגיות של כדור הארץ מצא כי שני שליש מהשירותים שהטבע מעניק לאנושות נמצאים במצב של התדרדרות. המדד של טביעת הרגל האקולוגית מלמד כי אנו חיים באוברדפוט על חשבון הדורות הבאים. כל שנה האנושות צורכת את מה שלוקח לטבע לייצר לפחות שנה וחודשיים. אסונות הטבע המתרבים הנובעים מהתחממות כדור הארץ, מרמזים לנו מה גבוה המחיר של המשך ה"עסקים כרגיל". האנושות הורסת את המערכות תומכות החיים של כדור הארץ. אך דווקא המשבר הסביבתי והאילוצים שהוא מציב בפני האנושות מהווים הזדמנות לצאת לדרך חדשה הוגנת יותר, שמחה יותר ויצירתית יותר. (מתוך האתר <http://hesche.org.il/hesche.php/hazon.php?cat=ka&mutr>)

שְׁתִּיחָה: חוֹזְרִים אֶל הַמִּקְוֹת

10 דקות

- בספר בראשית מצויים שני תיאורים המתארים את בריאת העולם ואת בריאת האדם. שני התיאורים הכתובים בפרק א' ובפרק ב' בספר בראשית שונים זה מזה.
- בקש מן התלמידים לקרוא את שני התיאורים שבדף המקורות לתלמיד (מקור מס' 1, מקור מס' 2).
 - שוחחו על ההבדלים שבין שני התיאורים: סדר הבריאה, זמן בריאת האדם, התפקיד שה' מטיל על האדם וכו'.
 - שוחחו על משמעותם של ההבדלים לענייננו (מקומו של האדם, האם נברא העולם עבור האדם? האם נברא האדם עבור העולם? מה היחס שבין "כבשוה" ו"רדו" לבין "לעבדה ולשמרה"?)

בראשית פרק א:

- (ז) וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם אֶת הָאָדָם עֵפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפִּיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:
- (ח) וַיֹּשֶׁעַ ה' אֱלֹהִים בֵּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
- (ט) וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כֹּל עֵץ נֹסֵד לִמְכָּאָה וְטוֹב לִמְאָכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הֶעָן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע: ...
- (טו) וַיִּחַד יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בֶגֶן עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

בראשית פרק א:

- (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמֹתֵינוּ וַיְרֵדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבִהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַרְמֵשׁ הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ:
- (כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּעֵלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֶת הָאָדָם וַיִּבְרָא בָרָא אֶת הָאָדָם:
- (כח) וַיִּבְרָךְ אֶת הָאָדָם וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וַיְרֵדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

נתיבות שלום:

נתיבות נועם שבת עמ' סט:

- על הפסוק "וינחחו בגן עדן לעבדה ולשמרה":
- וינחחו - נתן לו מצות שבת כד"א וינח ביום השביעי.
 - לעבדה - ששת ימים תעבוד.
 - ולשמרה - שמור את יום השבת לקודשו.

נקודות לדיון:

- ה"נתיבות שלום" מציע פירוש חדש לפסוק "לעבדה ולשמרה" ביחס שבין ששת ימי המעשה ובין היום השביעי. יחס המקביל לשנת השמיטה. ניתן ללמוד מדבריו - שהמנוחה היא תפקידו של האדם כמו ה"לעבדה".

● קראו את מקור 4 :

ויקרא פרק כה פסוקים ב-ד:

- ...כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ לה'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור...

נקודות לדיון:

- בשיעורים הקודמים ובשיעור זה קראנו וסקרנו פסוקים ומקורות שמלמדים אותנו על היחס הרצוי בין שימור לפיתוח?
- על שמירת האיזון בין שימור לפיתוח מצווה האדם היהודי על פי התורה (ההבדלים במצווה בפרק א' ובפרק ב' בבראשית, ציווי המנוחה - לפי ההבנה של ה"נתיבות שלום" - ציווי השמיטה). האדם מצווה להניח ידיו מן הפיתוח, לאפשר לעולם ולאדם יום מנוחה ושנת מנוחה, שנה בה נשמר מצבו הטבעי של העולם ללא מגע יד אדם.

משחק: הולכים עד הסוף...

מטרת המשחק הבא היא להמחיש לתלמיד את הגבול העדין שבין פיתוח להרס, ועל הצורך להיות קשוב למציאות ולבדוק ללא הרף האם אנו חורגים מגבול השימור.

10 דקות

מה צריך? בלונים כמספר התלמידים בכיתה.

מה עושים?

● כל תלמיד מקבל בלון.

● המשימה המוטלת על התלמידים היא לנפח את הבלון ללא הגבלה... עד לפיצוץ.

שוחחו על....

● המצב הנפשי של מנפח הבלון כאשר הוא אינו מוגבל ומגיע עד לפיצוץ הבלון.

● על פתאומיות הפיצוץ, התחושות העולות עקב המתח וצפייה "מתי זה יקרה?" והתגובה ל"פיצוץ" המפתיע ... למרות שציפו לו.

משחק : שומרים על הגבולות

מה צריך? בלונים כמספר התלמידים בכיתה.

מה עושים?

● כל תלמיד מקבל בלון.

● המשימה היא לנפח את הבלון בלי לעבור את הגבול, לשמור על הבלון שלם.

נקודות לדיון:

- כיצד חשו במקרה זה - במצב של מתן/ לקיחת אחריות, והצורך לבדוק באופן מתמיד את הגבולות.
- ניתן לראות את ניפוח הבלון כמשל. הנמשל הוא:

הבלון = העולם ניתן לנו, ניתנה לנו הרשות לנפח אותו = לפתח את העולם. אך אם ננפח ללא הגבלה- הבלון / העולם לא יחזיק מעמד ויתפוצץ... עלינו ללמוד לפתח את העולם באופן שמקיים אותו - עולם בר קיימא.

הסבר את המונח קיימות = פיתוח העולם ללא פגיעה במשאבים לדורות הבאים. הרחב והסבר בהתאם לנאמר בפתיח לשיעור.

חוקריק את הקריקטורה

10 דקות

מה צריך?

דף מקורות לתלמיד X מספר התלמידים בכתה.

הקריקטורה לקוחה מאתר האינטרנט:

<http://www.visualarts.co.il/studio.asp?type=illustration&ARTISTID=395>

● דונו בנקודות המופיעות ב"דף המקורות":

- איזו צורת התיישבות תופסת מקום רב יותר בקריקטורה (עיר/כפר).
- בקש מן התלמידים לעיין בטבלה ולמלא בהתאם.
- רשום את הטבלה על הלוח.

כפר	עיר	
		צפיפות
		צבע
		פליטת גזים
		זיהום

● דונו בשאלות הבאות:

- האם הפער בין "שימור" ל"פיתוח" חייב להיות גדול כל כך?
- בהתבסס על מה שנלמד בשיעור הקודם - האם הפיתוח מחייב הרס העולם?
- היכן יש להציב את הגבול בין פיתוח לשימור?
- מה הקשר בין שימור - פיתוח ובין מצוות השמיטה??

מה צריך? הדילמות שבדף המקורות לתלמיד.
מה עושים?

- קוראים כל אחת מהדילמות ודנים במליאת הכתה.
- או...
- מחלקים את הכתה לארבע קבוצות.
- כל קבוצה מתבקשת לדון בדילמה אחת ולהציג מסקנותיה לפני מליאת הכתה.

דילמות:

חד פעמי מול רב פעמי:

איזה כיף! אנו עושים מסיבה! ואין מסיבה ללא אוכל....
ברור שמביאים כלים חד פעמיים! למי יש כח לשטוף... ויש גם כוסות קלקר לשתיה חמה,
סכום, קערות, צלחות - חשבנו על הכל!
עד שאחת הבנות אמרה- שזה מייצר הרבה אשפה!
עובדות:

- כלים חד פעמיים מיוצרים ממשאבים טבעיים.
- כלים חד פעמיים יוצרים בעיה של פסולת שאינה מתכלה.

דיון:

אילו בעיות מתעוררות כשמשתמשים בכלים חד פעמיים?
הציעו פתרונות חלופיים שיצמצמו את בעיות שימוש יתר במשאבים.
הציעו פתרונות חלופיים שיצמצמו את בעיות הפסולת.

שקיות ניילון:

עובדות: אנו מרבים להשתמש בשקיות ניילון.
יש מדינות בעולם שמחייבות את הלוקחות לשלם עבור שקיות הניילון. בארצות אלו מרבים להשתמש בשקיות אלו בשימוש חוזר.
שקיות הניילון מיוצרות ממשאבים טבעיים.
שקיות הניילון מסכנות בעלי חיים, הטועים וחושבים שהן מזון, בליעת השקיות גורמת להכחדתן של החיות.
שקית הניילון יוצרת בעיה של פסולת שאינה מתכלה.
דיון: האם באמת נחוצות לנו כל כך הרבה שקיות?
הציעו רעיונות מעשיים - להקטנת השימוש בשקיות ניילון בחיי היום יום.
הציעו חלופות לשימוש בשקיות ניילון.

רכב פרטי מול תחבורה ציבורית:

עובדות: כלי רכב הם מזהמי האוויר העיקריים במרחב העירוני! בגוש דן מתים מידי שנה 1,000 איש מזהום אוויר!
דיון: רכב... אי אפשר בלעדיו... האמנם? איך אתם מגיעים לבית הספר מידי יום?
חשבו על דרכים חלופיות לרכב פרטי! האם בכל מצב יש לנסוע ברכב פרטי? מתי יש להעדיף תחבורה ציבורית? אילו פיתוחים טכנולוגיים יאפשרו את הקטנת זיהום האוויר מכלי הרכב ושמירה על איכות האוויר והסביבה?

בית צמוד קרקע או רב קומות?

עובדות: מדינת ישראל שמצפון לנגב היא אחת המדינות הצפופות בעולם!!
מי אינו רוצה בית עם גינה?
דיון: מה יקרה אם כולם יממשו את רצונם? מה עושים? כיצד מסתדרים? האם להעדיף בתים רבי קומות או בתים צמודי קרקע?
הציעו רעיונות לעידוד המגורים ברבי קומות.

סיכום:

למדנו בשיעור זה ששנת השמיטה יכולה להוות דגם מנחה בפתרון דילמת שימור מול פיתוח. שנת השמיטה מחדדת (בין השאר) את חשיבות יחסו של האדם לטבע, את התייחסות לתפקידו כ"שומר" ואת גודל האחריות המונחת על כתפיו... דאגה לשמירה על המשאבים ועל רווחת הדורות הבאים. במציאות של ימינו, יש להרחיב את מעגל האחריות בחיי היום יום. בחירות יום - יומיות עלולות להכריע את גורלו של העולם בו אנו אורחים בלבד... האם לנסוע ברכב פרטי או ברכב ציבורי? האם להשתמש בשקיות ניילון במרכול? האם להשתמש בכלים חד פעמיים או בכלים רב פעמיים? כל אלו הן בחירות יום יומיות שתוצאותיהן עלולות להיות הוות גורל. כל בחירה לא נכונה עלולה להיות זו ש"תפוצץ את הבלון?" בחירת הפרט צריכה להגיע ממקום של צניעות, ענווה ומתן כבוד. משמעות בחירות אלו אינה חזרה לימי הביניים, כי אם השקעת מחשבה בחיפוש אחר פתרונות שונים ומגוונים שיתנו מענה גם למצוקות הסביבתיות, מענה שיפתח וישכלל את חיינו אך עם זאת יסייע בשמירתו של עולם בר קיימא. עולם קיים לנו ולדורות הבאים!

זנך רציונות לפעילות נוספת

✧ ערכת דיון/ משפט ציבורי הקשור לנושא הקיימות (שימור ופיתוח) והתמקדות בבעיות ייחודיות למדינת ישראל

ניתן לדון באחד מהנושאים הבאים:

- כביש חוצה ישראל.
- שמורת הדיונה הגדולה באשדוד.
- מכירת שטחי חקלאות בערים שהיו מושבות בעבר (כפר סבא, רחובות), הסבתם לשטחי בניה הגורמים לפיתוח מואץ של ערים בישראל, הפשרת קרקע לבניית בתים צמודי קרקע או בניה רב קומות.
- עיר הבה"דים (בסיס הדרכה של צה"ל) בנגב במקום הבסיסים בקריה בתל אביב. סביבת הקריה מיועדת לשימור מבניה הישנים, הבניה בנגב תשחרר שטחים בערי המרכז, אך תגרום לבזבוז משאבי אנרגיה בגלל נסיעות למרחקים.

✧ **יצירת "מפה ירוקה"** - "מפה ירוקה" מציגה גישה מסוימת ליצירת זיקה לסביבה הקרובה, ומתוך כך מעוררת גם רצון למעורבות ולעשייה. גישה זו מיושמת במקומות שונים בעולם, ולאחרונה גם בירושלים. כיום מתקיימים בארץ פרויקטים נוספים שמטרתם הכללית דומה: תהליך חינוכי המעוגן בשטח על ידי תיאור מרחב מסוים במיפוי פיזי כלשהו. מיפוי זה מחזק את הזיקה לסביבה הקרובה על מרכיביה האנושיים, התרבותיים והסביבתיים בדרכים מגוונות, יוצר קשר ומחויבות לסביבה ומשמש בסיס לפעילות תידי. לפרטים ראה את: <http://www.parks.org.il/newsletter/index.html>

✧ **ערכו דיון בנושא :** שמירת מגוון המינים

- מומלץ לקרוא את שני המאמרים הבאים כפתיח לדיון.
- ניתן גם... לשלב דיון בנושא מצוות איסור כלאיים, מצוות שילוח הקן - מנקודת מבט של שמירת המינים.

חוק לא שוקולד? הציאו!!!

לאוהבי השוקולד שבינינו (ויש הרבה מאלה) יש סיבה לדאוג: ייתכן שבעתיד נאלץ לחיות בעולם ללא שוקולד

מה הקשר בין שוקולד למגוון מינים?

השוקולד מיוצר מפולי קקאו. עצי הקקאו גדלים בר באזור האמזונס שבדרום אמריקה. החקלאים מגדלים סוגים שונים של עצי קקאו, שביתות מעצי הבר.

כמו גידולים חקלאיים אחרים, גם עץ הקקאו המבוית סובל מאוד ממזיקים וממחלות, הרבה יותר ממין הבר, העמיד להם. כדי להתמודד עם בעיה זו ולהגביר את העמידות של המינים המבויתים כנגד מחלות, החקלאים מכליאים אותם מפעם לפעם עם עצי הבר. בכל פעם צצה מחלה חדשה והחקלאים נאלצים לחפש בג'ונגל את עצי הבר העמידים אליה, כדי להכליא אותם עם העצים המבויתים.

אז, מה המסקנה?

המסקנה היא, שכדי שנוכל כולנו לאכול שוקולד גם כשנגדל, חשוב לשמור על עצי הקקאו, הגדלים בר באזור האמזונס. כדי לעשות זאת, חשוב לשמור על בית הגידול שלהם וגם על שאר המינים של בעלי חיים וצמחים הקשורים אליהם - כלומר חשוב לשמור על מגוון המינים.

לא רק שוקולד - גם לחם, אורז ותיירס!

בדקו מאכלים במקרר ובמזווה המזון בבית. חשבו: ממה עשויים כל המאכלים שאנו אוכלים? למעשה, מקור כל המזון שאנו אוכלים הוא בצמחים ובעלי חיים.

מקור הבשר, הביצים ומאכלי החלב בבעלי חיים, אותם אנו מגדלים במשק החקלאי. מאכלים רבים מאוד עשויים מצמחים: הלחם עשוי מחיטה, הסוכר מסלק הסוכר, המרגרינה משמן צמחים

כמו במקרה של עץ הקקאו, כדי לשמור על הגידולים החקלאיים החשובים כל כך לקיומנו אנחנו זקוקים ל"בנק" גדול של מינים, בעלי תכונות שונות, אליהן נזדקק כאשר הצמח יחלה, או היבול יפחת. אותו ה"בנק" נמצא בסביבות החיים הטבעיות, שלצערנו הולכות ונעלמות מן העולם.

<http://www.sababa.sviva.gov.il/kinds/introduction/intro>

הכוורנים מזווחים על ירידה מסתורית בתפוקה, וחוששים שגם בישראל הדבורים נעלמות תעשיית הדבש בישראל, שמפיקה כ-3,000 טונות דבש בשנה, עומדת בחודשים האחרונים מול תופעה מוזרה שמסכנת את פרנסת מגדלי הדבורים. המגדלים מזווחים על ירידה משמעותית בתפוקת הדבש, שאליה נלווית התנהגות לא רגילה של הדבורים. גם למומחים לדבורים אין הסבר לתופעות המוזרות, שדומות באופיין להיעלמות של עשרות מיליארדי דבורים בארצות הברית, שהתרחשה באחרונה. בסוף 2006, אחרי מספר עשורים שבהם פחת באופן משמעותי מספר מושבות הדבורים בארה"ב, חלה קריסה פתאומית בענף. בתוך כמה חודשים נעלמו, בממוצע, כ-60% מהדבורים ובמקומות מסוימים הכוורות התרוקנו לגמרי. לתופעה הבלתי מוסברת, שזכתה לשם "הפרעת התמוטטות המושבה" (CCD, Colony Collapse Disorder), עלולות להיות השלכות הרוות אסון - לא רק בשל הפגיעה בייצור הדבש - אלא גם בשל חיוניותן של הדבורים לגידולים חקלאיים רבים, שאותם הן מאביקות ומבטיחות את צמיחתם.

בתחילת השנה הורגשה היעלמות הדבורים רק בארה"ב, אך בחודשים האחרונים נרשמו תופעות דומות, בהיקף מצומצם יותר, גם באירופה. כעת, מזווחים גם מגדלי דבורים בישראל על סימנים מתרבים ל-CCD בכוורותיהם. "יש ירידה די קיצונית בתפוקת הדבש לעומת שנים קודמות", אומר יורם פז, מנהל מכוורת עמק חפר: "זה נורא מוזר. אני מגדל דבורים הרבה שנים ולא ראיתי דבר כזה. אנחנו רואים כבר כמה שנים תופעות משונות שאנחנו לא יודעים להסביר, והשנה זה מחמיר. זכרים לא מפרים את המלכות. מלכות יוצאות ולא חוזרות. מגדלים אוספים כוורות, מביאים אותן הביתה והארגזים ריקים מדבש". חיים אפרת, המרכז המקצועי של נושא הדבורים במשרד החקלאות, מגדיר את המצב בארץ כ"ניצנים של CCD". לדבריו, "אנחנו מאוד מודאגים, גם מהפרנסה של הדבוראים, ויותר מכך - לחקלאות בישראל. פגיעה בדבורים תגרום נזק בלתי הפיך לגידולים שדורשים האבקה". לדברי פז, "בלי דבורים לא יגדלו אבוקדו ולא תפוחים". בישראל כ-100 אלף כוורות, המייצרות כ-3,000 טונות דבש בשנה. בשיא העונה, באפריל, חיות בכוורות כ-50 אלף דבורים. לדברי אפרת, "הכוורות מתנהגות לכאורה באופן תקין, אבל כמות הדבש יורדת באופן משמעותי. כוורת משתלמת צריכה להניב 40 קילו דבש לשנה. אבל בשנת 2007, אנחנו נגמור כנראה את השנה ברמה של 28-30 קילו דבש לכוורת, אצל הכוורנים המוצלחים ביותר". השבוע, יצאו אפרת ומדריכים חקלאיים נוספים לארה"ב ללמוד על התופעה. מאז שזוהה ה-CCD בארה"ב, נעשו ניסיונות שונים להסבירה. הסברה הרווחת היא שהסיבה להיעלמות הדבורים היא שינוי סביבתי. "זאת תופעה מסתורית ושום דבר לא ברור", אומר אפרת. עם זאת, הוא מעריך שהסיבה העיקרית לפגיעה היא חומרי הדברה חקלאיים שפוגעים בדבורים. "המערכת החיסונית של הדבורה נפגעת, והיא נעשית יותר רגישה". מגדלי דבורים אחרים מציינים ששטחי המרעה של הדבורים, שבהם הן אוספות צוף, מצטמצמים והולכים עקב סלילת כבישים ועיור. "הדבורה היא חרק מאוד חברותי. היא לא יכולה לחיות מחוץ לקהילה", מבהיר פז, "אם הדבורים לא חוזרות, סימן שמהו מאוד משמעותי השתנה בסביבה שאנחנו חיים בה. יכול להיות שהן מרגישות שיש שינוי סביבתי שאנחנו נרגיש רק בעוד כמה שנים וזה מאוד מדאיג". מהי תופעת התמוטטות המושבה - CCD? תופעה בלתי מוסברת, שבה דבורים נעלמות מהכוורות בהמוניהן. התופעה התרחשה במלוא עוצמתה בשנה שעברה בארה"ב, שם עזבו 60% מהדבורים לאחרונה נרשמו תופעות דומות גם באירופה. יש המייחסים התופעה לשינוי באקלים ולשימוש בחומרי הדברה ("הארץ" 1.08.2007)

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/88804>

A black and white illustration of a cityscape. In the foreground, there are stylized houses on a hill and a road with cars. The middle ground is filled with various buildings, including a large industrial complex with multiple smokestacks. Thick clouds of smoke or steam rise from the smokestacks, and these clouds are labeled with chemical formulas: NOx, SO2, and CO2. The background shows a sun and more clouds, with additional chemical formulas like CO and PM10 floating in the air, representing air pollution.

<http://www.visualarts.co.il/studio.asp?type=illustration&ARTISTID:>

כפר	עיר	
		צפיפות
		צבע
		פליטת גזים
		זיהום

- .2**

[illegible]

1

לפיכך, אומר של היום נקמה אדם בעלמנו כדמיונו ויחד בדעת היום ויבואו
האשמים ובקפסוק וכל הארץ וכל הכסא וכל היום של השחר.
(לד) ויבוא של היום את הארץ וכלמנו נקמה של היום כרא איה ארץ נקמה
ביום אדם.
לפיכך, אומר של היום אדם של היום שר ארץ ויבוא ויכלאו את הארץ
ובקפסוק וכלמנו ויבואו האשמים וכלמנו ויבואו את הארץ.

נתיבות נועם שבת עמ' סט:
 על הפסוק "וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה":
 וינחה - נתן לו מצות שבת כד"א וינח ביום השביעי.
 לעבדה - ששת ימים תעבוד.
 ולשמרה - שמור את יום השבת לקודשו.

4.

ויקרא פרק כה פסוקים ב-ד:
 ...כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ לה'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור...

חד פעמי מול רב פעמי:
 איזה כיף! אנו עושים מסיבה! ואין מסיבה ללא אוכל.... ברור שמביאים כלים חד פעמיים! למי יש כח לשטוף... ויש גם כוסות קלקר לשתייה חמה, סכום, קערות, צלחות - חשבנו על הכל! עד שאחת הבנות אמרה - שזה מייצר הרבה אשפה!
עובדות:
 - כלים חד פעמיים מיוצרים ממשאבים טבעיים.
 - כלים חד פעמיים יוצרים בעיה של פסולת שאינה מתכלה.
דיון:
 אילו בעיות מתעוררות כששתמשים בכלים חד פעמיים?
 הציעו פתרונות חלופיים שיצמצמו את בעיות שימוש יתר במשאבים.
 הציעו פתרונות חלופיים שיצמצמו את בעיות הפסולת.

שקיות ניילון:
עובדות: אנו מרבים להשתמש בשקיות ניילון. יש מדינות בעולם שמחייבות את הלקוחות לשלם עבור שקיות הניילון. בארצות אלו מרבים להשתמש בשקיות אלו בשימוש חוזר. שקיות הניילון מיוצרות ממשאבים טבעיים.
 שקיות הניילון מסכנות בעלי חיים, הטועים וחושבים שהן מזון, בליעת השקיות גורמת להכחדתן של החיות.
 שקית הניילון יוצרת בעיה של פסולת שאינה מתכלה.
דיון: האם באמת נחוצות לנו כל כך הרבה שקיות?
 הציעו רעיונות מעשיים - להקטנת השימוש בשקיות ניילון בחיי היום יום.
 הציעו חלופות לשימוש בשקיות ניילון.

רכב פרטי מול תחבורה ציבורית:
עובדות: כלי רכב הם מזהמי האוויר העיקריים במרחב העירוני! בגוש דן מתים מידי שנה 1,000 איש מזהום אוויר!
דיון: רכב... אי אפשר בלעדיו... האמנם?? איך אתם מגיעים לבית הספר מידי יום?
 חשבו על דרכים חלופיות לרכב פרטי! האם בכל מצב יש לנסוע ברכב פרטי? מתי יש להעדיף תחבורה ציבורית? אילו פיתוחים טכנולוגיים יאפשרו את הקטנת זיהום האוויר מכלי הרכב ושמירה על איכות האוויר והסביבה?

בית צמוד קרקע או רב קומות??
עובדות: מדינת ישראל שמצפון לנגב היא אחת המדינות הצפופות בעולם!!
 מי אינו רוצה בית עם גינה?
דיון: מה יקרה אם כולם יממשו את רצונם? מה עושים? כיצד מסתדרים? האם להעדיף בתים רבי קומות או בתים צמודי קרקע?
 הציעו רעיונות לעידוד המגורים ברבי קומות.

עזרים: דף מקורות לתלמיד X מספר התלמידים בכיתה.

מספר מליק על... תרבות הצריכה

האם אנחנו צריכים את כל מה שאנחנו קונים? האם ההבטחות המפתות המפוזרות בפרסומות באמת מתקיימות? מתנגדי תרבות הצריכה טוענים שאנחנו קונים מהסיבות הלא - נכונות: לחצים חברתיים לקנות חפצים ומותגים שהם סמלי מעמד בחברה בה מעריכים אדם על פי רכושו ולא על פי הרעיונות המנחים אותו או המעשים בהם הוא מגשים אותם. המטרה היא כסף או עושר חומרי, התרבות השלטת היא תרבות ה"רייטינג", המוכתבת בעיקר על ידי פירסומות.

Me צל Me צרכנות ואזרחות - זהויות בקונפליקט

".... "צריכה" כאמצעי לקיום היא חיונית. כל יצור צורך דברים כמו חמצן ומזון. אנחנו כבני אדם צורכים הרבה יותר, לסיפוק חיינו החומריים והתרבותיים: ביגוד, קורת גג וכדומה. הבעיה מתעוררת כאשר הצריכה, האמצעי החיוני, הופכת לצרכנות, תכלית בפני עצמה: כורח חברתי, אילוץ כלכלי ובילוי מועדף. לכן, ביום זה שואפים בראש ובראשונה לגרום לציבור לעצור ולחשוב: מה היחס בין חיי החומריים לבין יתר תחומי החיים? האם דפוסי הצריכה שלי תורמים לרווחתי האישית, לפיתוח הקהילה שבה אני חי ולטובת כדור הארץ? כולנו רוצים להתקדם, אך מהי קידמה אמיתית? מישו ציין פעם שהמדד הטוב ביותר לקדמה, כפי שהיא נתפסת במערב המתועש, הוא כמות הזבל שלנו. זאת איננה בדיחה: הקדמה החומרית 'מיישנת' ומייתרת מוצרים; ככל שמתקדמים - זורקים יותר. מכאן שיותר פסולת משמעה יותר קידמה. אך האם באמת כך היינו רוצים להגדיר לעצמנו ולילדינו מהי איכות חיים? קל להתמקד בצד הסביבתי הפיזי של תרבות הצריכה. ניתן לטעון שהמחזור - ושכלולים טכנולוגיים אחרים ימצאו מענה לפי הפיזי של המשבר (אני דווקא סבור שלא, אך הסוגיה נתונה לוויכוח). אני מבקש להדגיש דווקא את הפן השני ההשלכות הערכיות, הנפשיות והפוליטיות של תרבות הצריכה: מסחור החיים, השתלטותם של גורמים מסחריים על המרחב הציבורי (דרך פרסומות מחד גיסא, נדלון הקרקעות, בין השאר קניונים והשפעתם על המרחב העירוני, מאידך גיסא) והתגברות זהותנו הצרכנית על זהותנו האזרחית. צריכה, פירושה, דאגת הפרט לצרכים החומריים של עצמו. אזרחות ניתן להבין כמעורבות הפרט בלקיחת אחריות על צרכי הכלל. לכאורה שני תחומים שונים ונבדלים. אך בחיינו אנו עדים לחפיפה ואף לעימות בין השניים, עימות שיוצר אתגרים ערכיים, נפשיים וחינוכיים. האזרח שבי רוצה יחס ערכי ומוסרי כלפי בני אדם וכלפי הסביבה: יחס הוגן ושוויוני כלפי אנשים, ייצוג הולם לכלל האוכלוסייה ודאגה לדורות הבאים, הכוללת גם טיפוח הסביבה ואי-פגיעה בה. אך הצרכן שבי רוצה את היכולת למלא את מאווי בכל עת, קרי זמינות מקסימלית של מוצרים: מחירים זולים, חנויות מלאות כל טוב ופתוחות בכל שעה וכו'. הדבר יוצר סתירה בלתי פתירה. אני (האזרח) אצביע בעד מיסוי גבוה של דלק, כי אני מאמין בעיקרון ש"המזהם